

Imovinski odnosi u obitelji: nacionalna pravna rješenja i europski trendovi

Winkler, Sandra

Source / Izvornik: **Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske, 2019, X, 447 - 467**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.32984/gapzh.10.1.19>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:118:573345>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Dr. sc. Sandra Winkler *

IMOVINSKI ODNOSI U OBITELJI: NACIONALNA PRAVNA RJEŠENJA I EUROPSKI TRENDovi¹

Pravno uređenje imovinskih odnosa u obitelji znatno se razlikuje u pojedinačnim europskim pravnim sustavima. Prvi će dio rada stoga biti posvećen analizi imovinskih odnosa u braku, u izvanbračnim zajednicama te u životnim partnerstvima osoba istog spola u hrvatskome obiteljskom pravu s ciljem određivanja pravnog okvira. Nadalje, pokušat će se odgovoriti na pitanje jesu li na imovinskopravna rješenja djelovala određena poredbenopravna rješenja i/ili izvori soft lawa, poput Načela europskoga obiteljskog prava u području imovinskih odnosa bračnih drugova.

U drugom će se dijelu rada nastojati razmotriti kako bi sekundarno pravo EU-a moglo utjecati na domaće obiteljsko pravo nakon što se u Republici Hrvatskoj budu primjenjivale Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima i Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava. Na kraju, autorica će ponuditi završna razmatranja glede usporedbe između postojećih nacionalnih pravnih rješenja i europskih trendova u području imovinskih odnosa u obiteljskom pravu.

Ključne riječi: obiteljsko pravo; imovinski odnosi; bračni drugovi; izvanbračni drugovi; životni partneri; Uredba Vijeća (EU) 2016/1103; Uredba Vijeća (EU) 2016/1104.

* Dr. sc. Sandra Winkler, docentica na Katedri za obiteljsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (Assistant Professor, Chair of Family Law, Faculty of Law, University of Rijeka): swinkler@pravri.hr
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1639-6823

¹ Ovaj je rad sufinanciran projektom iz programa Justice (2014 – 2020) Europske unije PSEFS – Personalized Solution in European Family and Succession Law n. 800821-JUST-AG-2017/JUST-JCOO- AG-2017. Sadržaj ovog dokumenta isključivo su stajališta autora za koja sam odgovara. Europska komisija ne prihvaća bilo koju odgovornost za namjenu sadržanih informacija. (This paper has been co-founded by the European Union's Justice Programme (2014-2020) Project PSEFS – Personalized Solution in European Family and Succession Law n. 800821-JUST-AG-2017/JUST-JCOO- AG-2017. The content of this document represents the views of the author only and is her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains).

1. UVOD

U današnje su doba pravna pitanja koja proizlaze iz uređenja imovinskih odnosa u obitelji predmetom interesa i domaće i europskog prava. U radu će se ponajprije definirati pravni okvir uređenja imovinskih odnosa u braku, u izvanbračnim zajednicama te u životnim partnerstvima osoba istog spola u hrvatskome obiteljskom pravu. Zatim, s obzirom na to da je cilj istraživanja utvrditi je li se ulaskom u Europsku uniju hrvatsko obiteljsko pravo izmijenilo, nastojat će se pronaći odgovor na pitanje preobražuje li europsko pravo hrvatski obiteljskopравни okvir te u kojoj mjeri. Sigurno se bilježe određene promjene na razini procesnog i kolizijskog prava, dok su na razini materijalnog prava te promjene i dalje manjeg razmjera. Različitosti postoje jer su pravne tradicije, običaji i kulture pojedinačnih naroda drukčiji, a to je razvidno upravo komparativnim proučavanjem pojedinačnih obiteljskih prava. Međutim, sve veći broj pravnih izvora sekundarnog prava EU-a, kojima se ponajprije uređuju procesna i kolizijska pitanja koja se odnose na uređenje obiteljskopravnih odnosa, neizbježno utječu i na njihovu materijalnopravnu razinu – barem posredno. Pokrenut je proces europeizacije prava koji uključuje i obiteljsko pravo.² No, to ne znači nužno da će taj proces izmijeniti konture domaćega (materijalnog) obiteljskog prava. Već desetljećima europska doktrina ističe da će mnogobrojne različitosti i osobitosti pojedinih pravnih poredaka te odgovarajućih pravnih kultura i tradicija činiti taj proces jako sporim, a katkad će se postavljati i pitanje je li uopće moguće i potrebno zamisliti ujednačavanje pojedinačnih obiteljskopravnih poredaka.³ No, kao što ističe Katarina Boele-Woelki, buduće će generacije ocijeniti je li bilo potrebno težiti tomu.⁴

Rijetke grane prava doživljavaju toliko bitnu i radikalnu evoluciju (ili revoluciju?) nalik na onu koja se događa – posvuda – u obiteljskom pravu. Mnogi aspekti suvremena načina života doprinose preoblikovanju određenih društvenih, kulturnih i moralnih vrijednosti u obitelji unutar svakoga nacionalnog pravnog sustava. No, prije postavljanja pitanja koje su prednosti i koji su nedostaci europeizacije obiteljskoga prava, potrebno je priuipitati koliko se pojedinačni pravni europski sustavi razlikuju jedan od drugoga. U europskoj doktrini, već desetljećima unatrag, isticala se važnost komparacije s ciljem shvaćanja različitosti pravnih sustava. U tom je smislu njemački pravni teoretičar Jayme još davno isticao koliko je za razumijevanje svakoga pravnog modela važno poznavati inozemno obiteljsko pravo te kako će u budućnosti sudska praksa europskih sudova imati bitnu ulogu u tom procesu.⁵

² Boele-Woelki 2014, 21–22.

³ Ioriatti 2006, 172 *et seq.*

⁴ Boele-Woelki 2014, 28.

⁵ Jayme 1997, 183 *et seq.* Važnu ulogu u tom procesu osvješćivanja važnosti komparativnog proučavanja obiteljskog prava imali su njemački profesori Dieter Henrich i Dieter Schwab, koji su organizacijom skupova *Regensburger Symposien* još devedesetih godina prošlog stoljeća počeli uspoređivati različite nacionalne pravne sustave. O tome više u Cubeddu 2008, 13.

De facto, komparacija je tijekom desetljeća postala sve važnija u proučavanju obiteljskog prava.⁶ Primjera radi može se istaknuti *modus operandi* Europske komisije za obiteljsko pravo (*Commission on European Family Law*), ali i bogata znanstvena produkcija u tom području posljednjih godina.⁷ Mnogobrojne publikacije koje se bave obiteljskopравnim temama strukturirane su prema modelu „nacionalnog izvješća“ koji se odnosi ili na općenit prikaz obiteljskog prava u određenom sustavu ili se osvrće na specifično pravno pitanje. Komparativnom se metodom često dolazi do zaključka da postoje u određenim sustavima, koji u prošlosti nisu bili predmetom komparacije, moderna rješenja u vezi s uređenjem određenih obiteljskopравnih pitanja. Često ti manje proučavani sustavi pripadaju „mlađim“ državama članicama Europske unije, među koje možemo ubrajati i hrvatsko obiteljsko pravo. Razvidno je da mnoga rješenja, koja se na prvi pogled doimaju iznimno modernim i revolucionarnim tako da ih se često „etiketira“ kao rješenja koja proizlaze iz nekih novih europskih vrijednosti, zapravo postoje u pojedinačnim sustavima već dug niz godina; *rectius* od mnogo prije nego što su ti pravni poredci postali dijelom Unije.

Postavlja se dakle pitanje postoje li zajedničke europske vrijednosti dijeljene ili djeljive i napose ako se te zajedničke vrijednosti „nameću“ ili su rezultat slobodna kretanja pravnih modela iz jedne u drugu državu članicu.⁸ Ugledni članovi obiteljskopравne doktrine, poput Carbonniera i Bianca, pri konstatiranju brojnih sličnosti u različitim pravnim sustavima ističu da je riječ o „prirodnoj konvergenciji“ koja proizlazi iz činjenice da su svi ti pravni sustavi, premda ne nužno u istome povijesnom trenutku, proživjeli iste velike reforme u obiteljskom pravu.⁹

Diljem cijele Europe dogodile su se iste društvene promjene: prijelaz iz ruralnog u industrijalizirano društvo doveo je svugdje do preobrazbe obitelji iz višegeneracijske u nukleusnu.¹⁰ Zatim su se dogodile velike reforme, koje su tijekom druge polovice prošlog stoljeća preplavile svaki dio Europe dovodeći do postupne modernizacije skandinavskih država, istočnog dijela kontinenta te zapadnog.¹¹

Taj je veliki val reforma doveo do mnogih promjena u društvu. Ponajprije je postignuta afirmacija ravnopravnosti bračnih drugova, koja se temelji na široj postignuću jednakosti muškarca i žene. Također su se izmijenila pravila pravnog odnosa između roditelja i djece. Afirmirala su se dječja prava i jednakost postupanja sa svom djecom neovisno o bračnom ili izvanbračnom statusu. Uveden je institut razvoda braka. Postupno su se pravno uredile i zaštitile obiteljske zajednice različite od braka.

⁶ Opsežnu analizu poredbenoga obiteljskog prava nudi Kovaček Stanić 2002.

⁷ O ciljevima i načinu rada Komisije za europsko obiteljsko pravo v. Boele-Woelki 2014, 24.

⁸ Na zanimljiva razmatranja o odnosu između obiteljskog prava i kulture upućuje Pintens 2008, 94. Više o pitanju slobodna kretanja pravnih modela u Benacchio; Winkler 2013, 61 *et seq.*

⁹ Carbonnier 1993; Bianca 2005; Patti 2007, 159–161.

¹⁰ Patti 2007, 166.

¹¹ Henrich 2010, 333.

No, u recentnijim vremenima postoji jedna opća težnja k individualizaciji obiteljskih odnosa, odnosno preferiranju – vjerojatno notom sebičnosti koja karakterizira današnji svijet – prava pojedinaca u odnosu na interes očuvanja obiteljskog zajedništva, kao i još izraženija tendencija kontraktualizacije tih odnosa.¹²

Doima se zanimljivim primijetiti da je baš u to doba u našem sustavu najmanje normiran upravo dio koji se odnosi na imovinske odnose u obitelji. A baš se u tom segmentu trenutačno događaju važne promjene u europskom pravu, bilo da se pogledaju najnovije uredbe koje uređuju imovinskopravne režime u obitelji u prisutnosti prekograničnih implikacija bilo da se promatraju instrumenti *soft lawa*, poput spomenutih *Principles of European Family Law*.¹³

Kad su u pitanju različitosti u uređenju obiteljskog prava među pojedinačnim pravnim porecima, premda bi se *prima facie* moglo misliti da se te razlike ponajviše ogleđavaju u sustavima moralnih, društvenih ili vjerskih vrijednosti, one su zapravo vrlo očite i u kontekstu imovinskopravnih uređenja.¹⁴ Na to je već davno upozorio Dieter Henrich, ističući kako će biti pravi izazov pokušati približiti različita pravna uređenja imovinskopravnih režima u obitelji, odnosno da je riječ o području gdje će biti jako teško postići usklađenost.¹⁵

Jedan je recentan jasan dokaz u prilog tvrdnji složenosti i raznovrsnosti pravnih uređenja imovinskih odnosa u Europi francusko-njemački izborni imovinski bračni režim (*Franco-German Optional Matrimonial Property Regime*).¹⁶ Naime, postavlja se pitanje oportuniti stvaranja opcionalnoga materijalnog pravnog okvira kojim bi se premostilo pitanje primjene nacionalnog prava.¹⁷ Taj slavni primjer, koji ide u smjeru biranja opcionalnog rješenja s obzirom na poteškoće u konkretnom uređenju imovinskopravnih odnosa bračnih drugova, gdje bi potencijalno mogli doći u primjenu

¹² O tom trendu v. više u *Dethloff* 2011, 67 *et seq.* Autorica počinje svoja razmišljanja glede ugovaranja u obiteljskom pravu citirajući slavnu novelu *Le contrat de mariage* (Honoré de Balzac) i potičući na čitanje toga književnog djela. Citat zapravo potiče i na razmišljanje o trajnoj aktualnosti te teme i o poteškoći spajanja toliko različitih potreba kao što su zaštita osobne (intimne) sfere obiteljskog odnosa i imovinske sfere kao da jedna isključuje drugu.

¹³ Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima, SL L 183, 8. 7. 2016. Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava, SL L 183, 8. 7. 2016. U literaturi se upućuje na *Bruno* 2018; *Dutta*; *Weber* 2017; *Lagarde* 2016, 680 *et seq.* Za Načela koja se odnose na imovinske odnose, kao i komentar v. *Boele-Woelki* i dr. 2013. Načela su dostupna i na mrežnoj stranici <https://ceflonline.net/> (15. 1. 2019.).

¹⁴ Više u *Scherpe* 2016, 151–152. Autor nudi iscrpan prikaz postojećih imovinskih režima u Europi.

¹⁵ *Henrich* 2003, 29; *Antokolskaia* 2006, 161; *Winkler* 2017, 298 *et seq.*

¹⁶ V. *Pintens* 2011, 45; *Cubeddu Wiedemann*; *Henrich* 2014, 12. Od 2013. godine Francuzi i Nijemci imaju francusko-njemački izborni imovinski bračni režim. Otvorena je mogućnost da se pridruže sporazumu i druge države članice ako to žele.

¹⁷ Više o tomu u *Cubeddu* 2008a, 255; *Boele-Woelki* 2014a, 31.

francusko ili njemačko pravo, upozorava, prije svega, na činjenicu da sklapanje tog sporazuma odražava intenciju premošćivanja često nesavladljivih razlika između francuskoga i njemačkoga materijalnog obiteljskog prava u tom smislu, a i da je „lakše“ posegnuti za opcionalnim rješenjem, premda ono zapravo ne ide u smjeru europeizacije prava, nego alternativnog rješavanja tog pitanja. Što se pak tiče ostalih europskih sustava, primjer francusko-njemačkoga izbornog imovinskog bračnog režima potiče na razmišljanje, to i jest razlog što ga se ovdje spominje. Stupanjem na snagu spomenutih uredbi koje dopuštaju stranačkoj volji veliku autonomiju u odlučivanju, između ostalog, i mjerodavnog prava koje će se primjenjivati na imovinske režime obitelji s prekograničnim implikacijama, otvara se veliko pitanje poznavanja komparativnog prava, i to ne samo (ili čak najmanje) u doktrini nego i među praktičarima, za koje nije isključeno da će morati primjenjivati pravo neke druge države članice u rješavanju pravnih pitanja imovinske sfere obitelji. Ako se posegnulo za opcionalnim instrumentom za premošćivanje određenih poteškoća u usklađivanju samo dvaju pravnih modela (francuski i njemački), to pokazuje da su pojedinačni sustavi u materijalnopravnom uređenju imovinskih odnosa toliko raznovrsni da će biti doista izazovno pratiti što će se dogoditi u kombiniranju mnogo većeg broja pravnih sustava prema pravilima koja uvode uredbe.

2. UREĐENJE IMOVINSKOPRAVNIH ODNOSA U OBITELJI – KOMPATIVNO-POVIJESNA RAZMATRANJA

Sustavi koji pripadaju kontinentalnoeuropskoj pravnoj tradiciji uređuju imovinske odnose u obitelji posebnim propisima u odnosu na građanskopravna rješenja. Za razliku od hrvatskog primjera gdje je ta materija regulirana ponajprije Obiteljskim zakonom¹⁸, mnogi inozemni pravni sustavi uređuju taj posebni dio unutar sveobuhvatna građanskog zakonika.¹⁹

U svakom slučaju, u svim se pravnim poredcima prepoznaje potreba specifična uređenja materije jer su obiteljski odnosi po definiciji posebne (intimne i afektivne) prirode, a to se neizbježno odražava i na njihove međusobne imovinske interese. Bračne drugove povezuje taj posebni odnos koji zahtijeva posebno pravno uređenje i kada su u pitanju njihovi međusobni imovinski interesi.²⁰ U tom se smislu ne može bračne drugove tretirati poput bilo koje druge ugovorne stranke u klasičnu obveznopravnom ili stvarnopravnom odnosu. Od toga osnovnog postulata polaze gotovo svi pravni sustavi u Europi.

¹⁸ Obiteljski zakon, NN, br. 103/15.

¹⁹ Npr. talijanski *codice civile* posvećuje imovinskim odnosima u obitelji više od 50 odredaba, dok njemački *BGB* čak sve paragrafe od § 1363 do § 1563.

²⁰ Kako Aleksandra Korać Graovac ističe, „životna zajednica bračnih drugova u pravilu obuhvaća zajedničko domaćinstvo u kojem se ispunjava ekonomska funkcija braka“. Korać Graovac 2007, 498.

Ipak među tim pravnim sustavima postoje važne razlike glede temeljitosti uređenja imovinskih pitanja u obitelji.²¹ Stoga, valja naglasiti da je hrvatsko obiteljsko pravo imovinskih odnosa još normirano prilično ograničenim brojem odredaba. Naprotiv, ako se prisjetimo klasičnih poredbenopravnih primjera, vidjet ćemo da njemački *BGB*, kao i austrijski *ABGB*, francuski *Code civil* ili pak talijanski *Codice civile* vrlo detaljno reguliraju spomenuta pitanja. Međutim, ne iznenađuje što su ti sustavi razrađeni u odnosu na tuzemni, kad se prisjetimo da je u domaćemu pravnom poretku razvoj tog dijela obiteljskog prava počeo prilično kasno, tj. Obiteljskim zakonom iz 1998.²² No, u dva desetljeća, koliko je prošlo otkad se počelo intenzivnije raditi na uređenju tog aspekta obiteljskog prava, mnogo je učinjeno. Stoga, premda Obiteljski zakon posvećuje imovinskim odnosima prilično ograničen broj članaka, možemo konstatirati da su postojeća rješenja podosta usklađena s poredbenim obiteljsko-pravnim uređenjima te materije. Čak u odnosu na određene inozemne sustave tuzemni zakonodavac nudi rješenja koja su liberalnija, odnosno koja jamče bračnim drugovima, izvanbračnim drugovima i životnim partnerima znatnu slobodu ugovaranja i uređenja uzajamnih imovinskih interesa i izvan zakonski propisana režima. Naime, Obiteljski zakon (kao i Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola²³) nudi mogućnost uređenja vlastitih imovinskih odnosa preko dvaju režima: zakonski režim i ugovorni režim. Bitna je razlika između hrvatskog rješenja i nekih inozemnih (poput talijanskog ili francuskog), kad se govori o ugovornom uređenju imovinskih odnosa, ta da hrvatski zakonodavac, pružajući mogućnost sklapanja bračnog ugovora, daje subjektima iskonsku slobodu uređenja odnosa.²⁴ Naime, bračni ugovor prema shvaćanju hrvatske doktrine i sudske prakse ima atipičan sadržaj: naravno, postoje klasična ograničenja glede dopuštenosti sadržaja koja se odnose na poštovanje Ustava RH²⁵, prisilnih propisa općenito te morala društva ne bi li se sklopio potencijalno ništetan ugovor²⁶; no ako poštuju ograničenja propisana općim pravilima građanskog prava, stranke mogu doista krojiti režim „po mjeri“. To nije tako očito u nekim drugim sustavima koji propisuju znatno veća ograničenja naspram onih koja predviđa hrvatski pravni poredak.²⁷ Naime, manje-više svi sustavi nude mogućnost izbora među različitim režimima uređenja imovinskih odnosa, ali bračni drugovi (ili izvanbračni drugovi ili životni partneri) nemaju svugdje istu slobodu ugovaranja. Štoviše, valja naglasiti kako se u nekim sustavima, poput slovenskog, tek sada, vrlo

²¹ Za detaljnu analizu bračnoimovinskih režima u Europi upućuje se *ex plurimis* na Scherpe 2016, 149 *et seq.*; Pintens 2011, 20–46; Boele-Woelki; Jänterä-Jareborg 2011, 56.

²² Korać Graovac 2007, 498–499.

²³ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN, br. 92/14.

²⁴ Za sveobuhvatnu analizu bračnog ugovora v. Majstorović 2005.

²⁵ Ustav Republike Hrvatske, NN, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

²⁶ Majstorović 2005, 183.

²⁷ Patti 2008, 191 *et seq.*

skorim stupanjem na snagu novoga obiteljskog zakonika (Družinski zakonik) prvi put uopće uvodi mogućnost ugovornog uređenja imovinskih odnosa.²⁸

3. UREĐENJE IMOVINSKOPRAVNIH ODNOSA U OBITELJI U HRVATSKOM ZAKONODAVSTVU

Dugo je pravno uređenje imovinskih odnosa bilo sporedno u obiteljskom pravu. Tada su se imovinski odnosi regulirali uglavnom strogim propisima, dok je stranačka volja bila prilično limitirana. Kako u literaturi ističe Korać Graovac, u usporedbi s nekim poredbenim rješenjima ti su odnosi bili „pojednostavnjeni te oskudno po broju pojedinih odredaba regulirani“.²⁹ No, trend se u posljednjim desetljećima promijenio, pa se i u tuzemnom pravu posvećuje pozornost tom dijelu obiteljskog zakonodavstva.

Danas u hrvatskome obiteljskom pravu zakonodavac posvećuje imovinskim odnosima ukupno četrnaest odredaba – članci od 32. do 46. Postojeći je zakonodavni okvir dobar, iako ima prostora za daljnji napredak, za popravljavanje određenih slabosti, kao i za otklanjanje još postojećih aporija. Riječ je o dijelu obiteljskog prava koji se uređuje poglavito dispozitivnim normama. Naime, glede imovinskopravnih pitanja bračnim drugovima dopuštena je autonomija volje pri odabiru režima. No, potrebno je tu slobodu disponiranja jasno definirati, odnosno postaviti okvire i ograničenja. Isto je toliko bitna informiranost članova obitelji glede prava koja mogu ostvariti. Naime, u prisutnosti prekograničnih obilježja obiteljskih odnosa još i više postaje evidentna potreba publiciranja tih imovinskopravnih režima i definiranja odnosa dobara, prava i obveza bračnih drugova u odnosu na treće.

Ta konstatacija vrijedi ne samo za hrvatsko obiteljsko pravo nego i za poredbena pravna rješenja. No, kao što se uvodno primijetilo, imovinski se režimi prilično razlikuju u Europi. Jedino što je slično većini pravnih modela jest činjenica da bračni drugovi imaju slobodu odabrati uređenje imovinskih odnosa koje se razlikuje od zakonskog modela. Različitosti, pak, ima mnogo više; ne samo jer se razlikuju pojedinačni nacionalni imovinskopravni režimi nego i zato što nerijetko unutar jednoga pravnog sustava postoje različita pravna rješenja shodno tomu jesu li subjekti bračni drugovi, izvanbračni drugovi ili životni partneri, uz pretpostavku da se uopće u svim tim sustavima uređuju pravne posljedice postojanja zajednica različitih od braka, što uopće nije tako izvjesno. Naime, u određenom broju država članica EU-a i dalje zakonodavstvo ne uređuje pravne posljedice postojanja izvanbračnih i/ili istospolnih zajednica.³⁰

²⁸ Družinski zakonik, Uradni list RS, št. 15/17, stupa na snagu 15. travnja 2019. V. Novak 2017.

²⁹ Korać Graovac 2007, 499.

³⁰ Primjera radi podsjeća se da je talijanski zakonodavac pravno uredio izvanbračne zajednice tek reformom iz 2016. godine.

Valja odmah naglasiti da hrvatsko pravo već dug niz godina osim braka pravno uređuje i izvanbračne zajednice i životna partnerstva. Štoviše, prema hrvatskome pravu bračna zajednica, izvanbračna zajednica i životno partnerstvo osoba istog spola stvaraju istovjetne imovinske učinke. S time u vezi ponajprije valja naglasiti da Obiteljski zakon uređuje imovinske odnose bračnih i izvanbračnih drugova. Napose člancima od 34. do 46. propisuje imovinske odnose bračnih drugova, dok stavkom 2. članka 11. istog Zakona upućuje na primjenu tih odredaba i kad su u pitanju izvanbračne zajednice, ako ispunjavaju pretpostavke iz prvog stavka istoga tog članka. To konkretno znači da se životna zajednica neudane žene i neoženjena muškarca koja traje najmanje tri godine, a kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili ako je nastavljena brakom prema obiteljskom zakonodavstvu, kvalificira kao izvanbračna zajednica te se na nju primjenjuju, između ostalog, odredbe o imovinskim odnosima bračnih drugova. Zakonodavac je na taj način želio jednako urediti imovinske učinke bračnih i izvanbračnih drugova. No, budući da za nastanak (ili prestanak) izvanbračne zajednice nije predviđena bilo kakva formalna radnja, otežano je u praksi konkretno utvrđivanje njihova postojanja ili nepostojanja.³¹ Stoga bi zakonodavac *de lege ferenda* trebao uzeti u obzir mogućnost jasnijeg definiranja trenutka nastanka i prestanka takvih zajednica, primjerice, uvođenjem neke formalne radnje (registracije, sklapanja ugovora ili sl.) s ciljem učinkovitije zaštite izvanbračnih zajednica koje se želi poistovjetiti s bračnom zajednicom što se tiče daljnjih osobnih i imovinskih učinaka. A na taj bi način zakonodavac *incidenter tantum* poštovao i volju onih partnera koji ne žele da se njihov afektivni odnos kvalificira. Naime, onim osobama koje nisu sklopile brak upravo zato što ne žele da među njima nastanu bilo kakvi pravni učinci ostala bi sloboda eventualnog uređenja međusobnih imovinskih interesa instrumentima građanskoga prava ili pak sloboda odlučivanja da uopće ne urede međusobne odnose, ne dajući težinu pravnim posljedicama njihova afektivnog odnosa. Često upravo zbog imovinskih interesa osobe ne žele pravnu kvalifikaciju vlastitog odnosa.

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola iz 2014. godine zamijenio je prijašnji Zakon o istospolnim zajednicama iz 2003. godine.³² Njime se uređuju životna partnerstva osoba istog spola, tj. ona sklopljena pred nadležnim tijelima, kao i neformalna životna partnerstva, čije se postojanje dokazuje na isti način kao i za izvanbračne zajednice. Tim se Zakonom izričito propisuju imovinski učinci životnih partnerstava člancima od 50. do 54. te se za sva pitanja koja nisu uređena Zakonom upućuje na Obiteljski zakon, a podredno, istovjetno rješenju sadržanu u članku 38. Obiteljskog zakona, i članak 54. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola

³¹ Više o tome u *Hrabar* 2010, *Lucić* 2015, 101 *et seq.*; 41 *et seq.*

³² Od 2014. godine to su životna partnerstva osoba istog spola: Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN, br. 92/14. Od 2003. godine do 2014. godine riječ je bila o istospolnim zajednicama, a uređivao ih je Zakon o istospolnim zajednicama, NN, br. 116/03.

upućuje u drugom stavku na primjenu odredaba posebna zakona kojim se uređuju pitanja stvarnog i obveznog prava.

Nesporna je, čitajući te članke, asocijacija na odredbe Obiteljskog zakona, stoga će se u nastavku, referirajući se na sve te subjekte (bračne drugove, izvanbračne drugove i životne partnere) analizirati članke od 34. do 46. tog Zakona. Članak 34. Obiteljskog zakona nudi mogućnost odabira između zakonskog ili ugovornog uređenja imovinskih odnosa. Evidentan je dispozitivan karakter i ovog članka i članka 53. Zakona o životnom partnerstvu. Naime, na imovinske će se odnose bračnih drugova primjenjivati zakonski režim ako bračni drugovi nisu te odnose odlučili urediti na drugi način, odnosno bračnim ugovorom. Drugim riječima, bračni i izvanbračni drugovi, kao i životni partneri mogu ugovoriti međusobno različito uređenje imovinskih odnosa. Međutim, ako bračni drugovi ne odaberu ugovorno urediti uzajamne imovinske odnose, primijenit će se zakonski režim koji je propisan člancima od 35. do 39. Obiteljskoga zakona. Spomenutim se odredbama propisuju bračna stečevina i vlastita imovina (čl. 35., 36. i 39.), pravila upravljanja bračnom stečevinom (čl. 37.) te podredna primjena stvarnopravnih i obveznopravnih propisa (čl. 38.).³³ Istu strukturu, premda pojednostavnjenu zbog dodatna upućivanja na Obiteljski zakon, nalazimo i u Zakonu o životnom partnerstvu osoba istog spola (čl. 50., 51. i 52.).

Zakonski je režim po samoj definiciji uređenje koje se *par défaut* nudi u svakome obiteljskom pravu, pa tako i u hrvatskom. Sam izraz *par défaut* često se upotrebljava u stručnoj literaturi kako bi se pojasnilo značenje tog uređenja.³⁴ Zakonski je režim onaj koji zakonodavac nudi, ali to ne znači da je on obvezatna karaktera. Naprotiv, subjekti mogu izabrati drukčiji način uređenja imovinskih odnosa. No, ako ne poduzmu nikakvu inicijativu, na njih će se primjenjivati zakonski režim. U tome se zakonskom režimu imovinska sfera bračnih drugova (kao i izvanbračnih drugova i životnih partnera) dijeli prema članku 35. između bračne stečevine i vlastite imovine. Bračnu stečevinu čini imovina koju su bračni drugovi stekli radom za vrijeme bračne zajednice ili potječe iz te imovine (članak 36.). Hrvatski zakonodavac veže stjecanje bračne stečevine za trajanje bračne zajednice, a ne braka. Budući da prestanak bračne zajednice često ne koincidira s prestankom braka, na taj način zakonodavac povezuje imovinske odnose sa životnim sadržajem braka umjesto njegovim formalnim prestankom. Naime, ako više nema životne zajednice, nema ni svrhe postojanja zakonskog režima uređenja imovinskih odnosa bračnih drugova.³⁵ Prema mišljenju autorice takvo je tumačenje smisleno i u skladu s trećim stavkom istog članka, prema kojem „bračni su drugovi jednakim dijelovima suvlasnici

³³ Više v. u *Belaj 2002*, 179 *et seq.*; *Belaj 2005*, 339 *et seq.*

³⁴ Premda je svaki *default regime* prilično različit od drugog. V. *Pintens 2011*, 21–22. U domaćem pravu upućuje se na *Hrabar 2002*, 46.

³⁵ *Korać Graovac 2007*, 498 *et seq.*: „životna zajednica bračnih drugova u pravilu obuhvaća zajedničko domaćinstvo u kojem se ispunjava ekonomska funkcija braka“.

bračne stečevine, ako nisu drugačije ugovorili“. Naime, tom se odredbom propisuje neoboriva presumpcija suvlasništva u jednakim dijelovima neovisno o konkretnom doprinosu svakoga bračnog druga, a s obzirom na to da ta presumpcija počiva na načelu obiteljske solidarnosti, logično je da ju je zakonodavac htio ograničiti za vrijeme dok ta zajednica postoji sadržajno, a ne samo formalno.³⁶

Zakonskim režimom bračnih drugova kvalificira se i uređuje vlastitu imovinu bračnih drugova (članak 39.). U vlastitu se imovinu ubraja sve što su bračni drugovi imali u trenutku sklapanja braka, kao i sva imovina koju je bračni drug stekao tijekom bračne zajednice na osnovi različitoj od rada (npr. nasljeđivanjem ili darovanjem). Autorsko djelo ulazi također u vlastitu imovinu bračnog druga, dok prema članku 36. imovinska korist koja proizlazi iz toga istog autorskog djela ulazi u bračnu stečevinu. Nadalje, zanimljivo je primijetiti da u bračnu stečevinu ulaze i eventualni dobitci od igara na sreću. Ističe se ta posebnost jer je prilično rijetko naići na normu kojom se ciljano ističu dobitci od igara na sreću kao kategorija dobara koja se ubraja u bračnu stečevinu. No, u obiteljskopravnoj se teoriji smatra da je ubrajanje dobitaka od igara na sreću u bračnu stečevinu izraz obiteljske solidarnosti, između ostalog jer je vrlo teško utvrditi podrijetlo uloženog novca.³⁷

Zakonski režim propisuje i način na koji će bračni drugovi upravljati bračnom stečevinom. Ta su pitanja uređena člankom 37. Obiteljskoga zakona. Prvi stavak nabraja (egzemplifikativno) primjere redovitog upravljanja bračnom stečevinom te sadržava oborivu presumpciju suglasnosti drugoga bračnog druga. Potom, drugim stavkom zakonodavac nabraja izvanredne poslove za poduzimanje kojih je nužno zajedničko djelovanje bračnih drugova ili pisana suglasnost s ovjerom potpisa kod javnog bilježnika bračnog druga koji ne sudjeluje u poslu. Na kraju, u trećem se stavku jasno određuju posljedice nepostojanja suglasnosti za poslove i redovitog i izvanrednog upravljanja. Preciznije, u odnosu na bračnog druga koji nije dao suglasnost propisuje se mogućnost da on traži naknadu štete, ali samo kad su u pitanju izvanredni poslovi, dok u odnosu na poštene treće osobe u obama slučajevima nepostojanje suglasnosti ne utječe na njihova prava i obveze stečene sklapanjem pravnog posla s bračnim drugom.

Uza zakonski režim, tuzemni zakonodavac propisuje mogućnost ugovornog uređenja imovinskih odnosa među bračnim drugovima. Način sklapanja i predmet bračnog ugovora, kao i pravni učinci u odnosu na treće osobe propisani su čl. 40. Obiteljskoga zakona. Riječ je o odredbi koja se nije mijenjala od prvog uvođenja Obitelj-

³⁶ Valja istaknuti da bi bračni drugovi mogli sklapanjem bračnog ugovora definirati drukčiji omjer u udjelima. No, tada bračni drugovi uređuju vlastite međusobne imovinske odnose umjesto zakonskim režimom, ugovornim. Više o svemu u *Ruggeri; Winkler* 2019.

³⁷ *Korać Graovac* 2007, 504 *et seq.* *Ruggeri; Winkler* 2019.

skim zakonom iz 1998. godine.³⁸ Iako mogućnost ugovaranja različitog režima u odnosu na zakonski postoji u hrvatskome obiteljskom pravu već dugi niz godina, bračni drugovi rijetko posežu za tim alternativnim rješenjem jer nisu dovoljno informirani o načinima i mogućnostima uređenja imovinskih interesa u braku ili jer misle da je zakonski režim adekvatan zaštititi njihovih imovinskih interesa, ali većinom jer gledaju na namjeru detaljnog i drukčijeg uređenja imovinskih odnosa kao na rješenje koje se protivi romantičnoj predodžbi braka ili nekoga drugog oblika životne zajednice.³⁹ Teško je potkrijepiti te tvrdnje jer ne postoji evidencija bračnih ugovora. Često se u obiteljskopravnoj doktrini zagovaralo uvođenje registra, ali taj je prijedlog dosad ostao nepodržanim.⁴⁰ No, postojanjem nekog oblika publiciteta imovinskih režima u obitelji ne samo da bi se znalo koliko ima sklopljenih bračnih ugovora, nego bi se trećima jamčila mogućnost upoznavanja sa sastavom imovine mogućih dužnika. Nesporno je riječ o pitanju čija će se relevantnost amplificirati upravo primjenom spomenutih europskih uređaba i možda će konačno zakonodavac imati sluha za taj prijedlog *de lege ferenda* dosad zanemaren.

Obiteljski zakonodavac posvećuje normiranju instituta bračnog ugovora svega nekoliko odredaba (članci od 40. do 42.). Članak 40., st. 1. propisuje da se bračnim ugovorom mogu urediti imovinskopравни odnosi na postojećoj ili budućoj imovini.⁴¹ Što se pak tiče forme, da bi ugovor bio valjan, potrebno ga je sklopiti u pisanom obliku, a potpisi bračnih drugova moraju biti ovjereni kod javnog bilježnika (čl. 40., st. 3). Budući da predmet bračnog ugovora nije izričito propisan, može se izvesti da je dopušten svaki bračni ugovor koji se ne protivi prisilnim propisima. S time u vezi u literaturi se razrađuje pitanje identificiranja predmeta bračnog ugovora, odnosno definiranja osnovnog sadržaja ugovaranja u odnosu na bračnu stečevinu s ciljem otklona od zakonskog režima. Također se razmatra koja bi se obvezna i stvarna prava mogla utemeljiti na tom ugovoru te koja se pitanja uređuju, a da se odnose na sam bračni ugovor (primjerice uvjet, rok ili raskid). Pozivajući se na spomenute razlike među pojedinačnim pravnim sustavima, valja ponovno naglasiti da u komparativnom pravu postoje različita rješenja, a poneka ne dopuštaju bračnim drugovima mogućnost ugovornog uređenja imovinskih odnosa na način na koji je to omogućeno u hrvatskom pravu bračnim ugovorom.⁴² Bračni se ugovor u domaćem pravu

³⁸ *Korać Graovac* 2007, 514. Prijašnje odredbe koje su regulirale bračni ugovor bile su: čl. 259., Obiteljski zakon, NN, br. 162/98; čl. 255. Obiteljskog zakona, NN, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 05/15; čl. 40. Obiteljski zakon, NN, br. 75/14, 83/14, 05/15.

³⁹ *Patti* 2008, 197 *et seq.* *Ruggeri*; *Winkler* 2019.

⁴⁰ O oportunisti uvođenja registra bračnih ugovora, *Čulo*; *Šimović* 2009, 1029–1068. Mnogi su pravni sustavi u Europi davno prepoznali važnost postojanja registra bračnih ugovora. O tome v. *Martiny* 2012, 908–909.

⁴¹ Iscrpnu analizu nudi *Majstorović* 2005, 194 *et seq.*

⁴² Razvoj autonomije volje u bračnoimovinskom pravu raščlanile su *Čulo*; *Radina* 2011, 140 *et seq.* *Ruggeri*; *Winkler* 2019.

na osnovi sadržaja može kvalificirati kao atipičan jer dopušta doista veliku slobodu ugovaranja. Naime, svaki bračni drug mogao bi imati svoje specifične razloge i potrebe zašto urediti imovinske odnose baš na određen način.⁴³ Mnogi sustavi, a spominjali smo talijanski i francuski, ne dopuštaju mogućnost sklapanja ugovora koji se može po sadržaju kvalificirati kao atipičan.

Valja istaknuti još čl. 42. Obiteljskog zakona kojim se bračnim drugovima ograničava sloboda ugovaranja. Naime, zabranjuje im se ugovaranje primjene stranog prava pri uređenju imovinskih odnosa. Opravdanost tog ograničenja nalazi se u potrebi da bračni drugovi reguliraju imovinske odnose nacionalnim zakonodavstvom jer bi upravo s tim sustavom trebali biti najuže povezani. Drugim riječima, smatra se da će se tom zabranom izbjeći primjena stranog prava koje bi moglo biti manje povoljno za bračne drugove u odnosu na domaće.⁴⁴ Na isti način članak 53. Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola propisuje da „nije dopušteno ugovorom o imovini životnih partnera uglaviti primjenu stranog prava na imovinskopravne odnose“.

Uspoređujući domaće obiteljsko pravo s drugim sustavima, zaključujemo da istovjetna zabrana postoji i u drugim pravnim sustavima. Jednaku se odredbu može pronaći u § 1409 njemačkog *BGB-a*. U talijanskom *Codice civileu* postoji zabrana uređenja imovinskih odnosa „općenitom primjenom pravnih izvora koji se uobičajeno ne primjenjuju na bračne drugove“ (članak 161.). To bi značilo da se može primijeniti strano pravo i kad je riječ o talijanskim bračnim drugovima, ali je potrebno jasno istaknuti pravne izvore. *Prima facie* doima se liberalnijim rješenjem. Ipak, potrebno je napomenuti da talijanski bračni drugovi ne mogu istinski ugovorno urediti imovinske odnose. Stoga nije bilo potrebno dodatno sužavati već ionako ograničeno izražavanje autonomije volje dopušteno bračnim drugovima.

Bit će zanimljivo istražiti kako će primjena europskog prava utjecati na tu odredbu: naime, uredbama br. 2016/1103 i br. 2016/1104 doći će do promjena s obzirom na mogućnost odabira mjerodavnog prava. Premda je i prije ta zabrana iz članka 42. Obiteljskog zakona nailazila na ograničenje u slučajevima kad je postojao prekogranični element, doima se da će u budućnosti biti mnogo više takvih slučajeva. Moglo bi se zamisliti, što je svakako nepoželjno i izaziva zabrinutost u mnogim sustavima, da će doći do dvojakog sustava uređenja ugovornog režima imovinskih odnosa.

Nužno je na kraju spomenuti nekoliko nedavno uvedenih odredaba, a koje se odnose na odgovornost bračnih drugova za obveze prema trećim osobama. Nije zapravo riječ o novini u hrvatskome obiteljskom pravu. Ispravnije je reći da su ponovno uvedena neka pravna rješenja koja su već prije bila poznata u zakonodavstvu. Riječ je o člancima 43. i 44. Obiteljskog zakona koji propisuju pojedinačne i solidarne

⁴³ V. Ivančić-Kačer; Klasiček 2008, 1–30; Belaj 2005, 358 *et seq.*

⁴⁴ Korać Graovac 2007, 517; Majstorović 2005, 215.

obveze bračnih drugova u odnosu na treće. Prema članku 43. za obveze koje je bračni drug imao prije sklapanja braka odgovara pojedinačno. Također će odgovarati pojedinačno za obveze koje je preuzeo nakon sklapanja braka, ako se ne odnose na tekuće potrebe bračne i obiteljske zajednice. U tim slučajevima postoji samo jedan dužnik od kojeg će treći vjerovnik tražiti ispunjenje obveze i koji će odgovarati svojom imovinom. Naprotiv, članak 44. propisuje solidarnu odgovornost bračnih drugova. Prvi stavak glasi: „za obveze koje je jedan bračni drug preuzeo radi namirenja tekućih potreba bračne i obiteljske zajednice, kao i za obveze koje su bračni drugovi preuzeli zajednički u vezi s bračnom stečevinom, odgovaraju oba bračna druga solidarno bračnom stečevinom i vlastitom imovinom.“ Drugim stavkom propisano je pravo jednoga bračnog druga na regres u odnosu na drugoga bračnog druga ako je naplaćeno više nego što iznosi njegov dio duga. Napokon, u trećem stavku spomenutog članka presumira se da bračni drugovi odgovaraju u jednakim dijelovima, što je u skladu s presumpcijom o suvlasništvu u bračnoj stečevini. Na isti se način smatra opravdanom činjenica da je ta presumpcija oboriva jer bračni drugovi (kao i izvanbračni drugovi te životni partneri) mogu sporazumno urediti međusobne imovinske interese na drukčiji način. Kad bi se moglo raspolagati većim brojem stranica u ovom radu, valjalo bi analizirati pojam „tekućih potreba bračne i obiteljske zajednice“. Uobičajeno je da se među tekuće potrebe ubrajaju one koje se ponavljaju u vremenu, kao što su to režije, premda može biti i riječ o potrebama koje se javljaju jednokratno. O tom je pitanju još davno Prokop isticala da njihova kvalifikacija ovisi o kriteriju (subjektivne prirode) koji se mijenja shodno različitim ekonomskim mogućnostima koje kvalificiramo pojmom životni standard.⁴⁵ Naime, ne može se generalizirati i tvrditi da svaka obitelji ima iste „tekuće potrebe“. Ergo, ako je preuzeta obveza nerazmjerna životnom standardu obitelji, ona bi se mogla prema članku 43. kvalificirati kao pojedinačna obveza jednoga bračnog druga. Nesporno je da bi bilo potrebno jasnije i detaljnije definirati taj pojam.

Na samom kraju valja naglasiti da je tek nedavno u hrvatskome obiteljskom zakonodavstvu obiteljski dom pronašao zaštitu. Napose, člancima 32. i 46. Obiteljski zakon štiti obiteljski dom i propisuje prava i obveze koje proizlaze iz toga pravnog instituta. Cilj je tih norma zaštita najslabijih članova obitelji za vrijeme obiteljske zajednice i nakon njezina prestanka. Riječ je o institutu koji je sigurno uveden po uzoru na inozemna rješenja premda bi, po stavu doktrine, bilo potrebno dodatno razraditi njegovo uređenje.⁴⁶

⁴⁵ Prokop 1959, 49.

⁴⁶ Šimović 2015, 33 *et seq.*

4. EUROPSKI TRENDovi U UREĐENJU IMOVINSKIH ODNOSA U OBITELJI

Brojni teoretičari koji se bave obiteljskim pravom diljem Europe na različite načine i različitim pristupima ističu poteškoću u svladavanju razlika među imovinskim režimima u pojedinačnim obiteljskim zakonodavstvima Europe.⁴⁷ No, proteklih se godina doista intenzivno raspravlja o obiteljskom pravu u Europskoj uniji.⁴⁸

U pokušaju da se odgovori na pitanje koliko europeizacija utječe na domaće obiteljsko pravo, odabrane su u ovom radu dvije perspektive, obje europskog prava, ali jedna *soft lawa*, a druga *hard lawa*.

Prva je perspektiva ona koju donose, osobito u materijalnu dimenziju obiteljskog prava, Načela europskoga obiteljskog prava (*Principles of European Family Law*). Znano je da postoje zasad tri dijela Načela: prvi dio iz 2004. godine, koji se odnosi na razvod braka i uzdržavanje bivšega bračnog druga.⁴⁹ Drugi, iz 2007. godine, odnosi se na odnose roditelja i djece. Treći, dugo iščekivan, iz 2013. godine, obrađuje pitanja imovinskih odnosa između bračnih drugova.⁵⁰ Ne samo što se dugo čekalo na taj treći set Načela, nego su predložena rješenja složenija u odnosu na prva dva dijela Načela. Naime, ima ih trostruko više i potvrđuju spomenute tvrdnje u doktrini da će zbližavanje tih poredaka u materijalnopravnom smislu biti vrlo složeno pitanje. Nije moguće ni korisno nabrajati sva rješenja sadržana u Načelima, to više što nisu obvezujuća za pojedinačne države članice EU-a. No, nesporno bude interes zakonodavaca, koji iz njih pokušavaju shvatiti moguću zajedničku pravnu jezgru u uređenju imovinskih odnosa u obitelji. Čitajući Načela, hrvatska se pravna rješenja u vezi s uređenjem zakonskog režima najviše približavaju sekciji B (*Community of Acquisitions*). Prolazeći pojedinačna načela, prepoznaju se mnoge stilizacije slične odredbama u hrvatskom zakonodavstvu, a katkad se i primijeti da su tuzemna rješenja jasnija odnosno naprednija. Primjerice, u spomenutim Načelima ne pronalazi se presumpcija suvlasništva bračnih drugova u jednakim dijelovima. Također, dio koji se odnosi na bračni ugovor ne uvodi nikakve novine u odnosu na tuzemna pravna rješenja iako sadržava nekoliko zanimljivih odredaba, poput one iz načela 4:13 kojom se propisuju obveze javnih bilježnika pri sklapanju bračnog ugovora, a koje se primarno odnose na dužnost javnog bilježnika preispitivanja slobodne volje bračnih drugova i preispitivanje shvaćaju li bračni drugovi na što se obvezuju sklapanjem bračnog ugovora. Nadalje, pozivajući se na istaknutu potrebu publiciteta imovinskih režima, načelo 4:14 bavi se pitanjem učinaka u odnosu na treće osobe i spominje javno publiciranje informacija koje se odnose na sklapanje bračnog ugovora.⁵¹

⁴⁷ *Ex plurimis*, Scherpe 2016, 206 *et seq.*

⁴⁸ Bruno 2018.

⁴⁹ Majstorović 2011, 381 *et seq.*; Winkler 2011, 403 *et seq.*

⁵⁰ Vidi *Principles of European Family Law Regarding Property Relations Between Spouses*, Intersentia, Cambridge – Antwerp – Portland, 2013. Načela su također dostupna na <http://ceflonline.net/> (15. 1. 2019.).

⁵¹ Više u Lowe 2014, 19–20.

Iz uvodnog dijela Načela, koji se odnosi općenito na dužnosti i prava bračnih drugova, izvode se osnovni temelji na kojima počiva uređenje imovinskih odnosa. Riječ je o temeljnim vrijednostima na kojima počiva i hrvatsko obiteljsko pravo: ravnopravnost bračnih drugova, obiteljska solidarnost te zaštita obiteljskog doma.

U Načelima se spominju pravila o upravljanju imovinom te se nudi kvalifikacija dugova. Izuzećem za činjenicu da su dugovi u Načelima detaljnije opisani i nabrajani u pojedinačnim kategorijama, valja konstatirati da su hrvatska rješenja na tragu onih koje je predložio CEFL.

Druga je perspektiva ona koja se nameće stupanjem na snagu Uredbe Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima i Uredbe Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjerodavnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registriranih partnerstava.

Povijest njihova donošenja bilježi mnoge zapreke na tome zakonodavnom putu u EU-u. Kao što se jasno ističe u preambulama 6. Uredbe br. 1103 i Uredbe br. 1104, još 2006. godine donesena je Zelena knjiga o sukobu zakona u stvarima koje se tiču bračnoimovinskih režima, uključujući pitanje nadležnosti i uzajamnog priznavanja. Tada su počela istraživanja poteškoća parova u Europi kada je riječ o likvidaciji njihove zajedničke imovine i pravnim sredstvima koja su im na raspolaganju.⁵²

Već više puta spomenute znatne razlike u uređenju imovinskih odnosa među državama članicama bile su razlog 2011. godine za pokretanje inicijative za donošenje novih izvora sekundarnog prava kojima bi se nastojale otkloniti neke razlike. S tom se svrhom odabralo uvođenje predmetnih uređaba da bi njihovom snagom uskladle praksu pojedinačnih pravnih sustava, ponajprije što se tiče kolizijskih i procesnih aspekata. No, osim samog uređenja imovinskih odnosa, postavljalo se i pitanje čija se imovinska prava reguliraju: samo bračnih drugova ili također različitih zajednica, poput izvanbračnih ili istospolnih. Nedostatak uređenja tih zajednica različitih od braka u nekim sustavima doveo je do dodatnih poteškoća u uređenju tih pitanja. Naime, heterogenost postojećih rješenja dovela je 2015. godine do napuštanja na europskom planu izvornih prijedloga uređenja jer se nije mogao primijeniti čl. 81., st. 3. UFEU-a s obzirom na to da glede uređenja tog pitanja nije postojao ujednačen stav pojedinačnih država članica.⁵³

⁵² Naime, spomenom pojma likvidacije zajedničke imovine misli se na pitanja povezana s razvrstavanjem suvlasništva na bračnoj stečevini.

⁵³ Ugovor o funkcioniranju Europske unije (pročišćena inačica), SL C 202, 7. 6. 2016. Preciznije, čl. 81., st. 3. glasi: „Neovisno o stavku 2., Vijeće, odlučujući u skladu s posebnim zakonodavnim postupkom, utvrđuje mjere koje se odnose na obiteljsko pravo s prekograničnim implikacijama. Vijeće odlučuje jednoglasno, nakon savjetovanja s Europskim parlamentom.

Tomu je slijedio zahtjev osamnaest država članica za pojačanu suradnju. Tako su Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Hrvatska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Italija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugal, Češka, Slovenija, Španjolska i Švedska iskazale želju za uspostavom međusobne pojačane suradnje u području imovinskih režima međunarodnih parova.⁵⁴

Uredbe su stupile na snagu u tih osamnaest država članica 29. siječnja 2019. godine, a budući da su orijentirane na rješavanje kolizijskopравниh aspekata imovinskih odnosa među bračnim drugovima i registriranim partnerima, one ne nude odgovore glede materijalnopravnog tumačenja određenih pojmova, odnosno to prepuštaju pojedinačnim nacionalnim pravnim sustavima. Primjerice, u preambuli 17. Uredbe br. 1103 jasno stoji da se ne nudi definicija braka, nego je ona prepuštena nacionalnim pravima. Na isti se način preambula 17. Uredbe br. 1104 postavlja u odnosu na „registrirano partnerstvo“, ostavljajući pojedinačnim nacionalnim pravnim sustavima pitanja njegova uređenja.

Nadalje, još jedno zanimljivo pitanje koje će se pojaviti ono je u vezi s tumačenjem pojma bračnoimovinskog režima kao „skup pravila koja se tiču imovinskih odnosa između bračnih drugova i u njihovim odnosima s trećim stranama, kao rezultat braka ili njegova razvrgnuća“. Preambula 18. određuje da bi se trebalo pojam tumačiti samostalno i da bi trebalo uključivati ne samo pravila od kojih bračni drugovi ne trebaju odstupati nego i sva fakultativna prava, što znači da se misli i na odnose s trećim stranama koji proizlaze iz bračnog odnosa ili njegova razvrgnuća. S obzirom na bitnu autonomiju volje prepuštenu parovima s prekograničnim implikacijama, između ostalog, glede određenja mjerodavnog prava, bit će doista izazovno prepoznati kako će se iskristalizirati autonomno tumačenje bračnoimovinskog režima a da se na taj način unutar jednoga pravnog sustava ne dođe do dvaju različitih tumačenja istoga pravnog instituta, pri čemu nije uopće rečeno da bi ono s prekograničnim učincima bilo naprednije.

Vijeće, na prijedlog Komisije, može donijeti odluku kojom se utvrđuju oni aspekti obiteljskog prava s prekograničnim implikacijama koji mogu biti predmetom akata donesenih u redovnom zakonodavnom postupku. Vijeće odlučuje jednoglasno, nakon savjetovanja s Europskim parlamentom.

O prijedlogu iz drugog podstavka obavješćuje se nacionalne parlamente. Ako se nacionalni parlament u roku od šest mjeseci od dana takve obavijesti usprotivi, odluka se ne donosi. Ako protivljenje izostane, Vijeće može donijeti odluku.”

⁵⁴ Preambula 11. Uredbe 2016/1103 i preambula 11. Uredbe 2016/1104. Boele-Woelki upozorava na sumnju u pozitivne učinke korištenja pojačanom suradnjom te propituje i opcionalno rješenje jer ne ostvaruje cilj usklađenja. *Boele-Woelki* 2014, 31.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Teško je zapravo na kraju provedenog istraživanja doći do decidirana odgovora u kojoj mjeri europsko pravo preobražuje hrvatsko materijalno obiteljsko pravo. Nacionalna pravna rješenja i europski trendovi nisu toliko udaljeni jedni od drugih koliko se zapravo očekuje. Naime, što se više istražuje ta materija, jasnije postaje da ne moraju nužno svi nacionalni modeli biti isti jer se može različitim putovima doći do sličnih, ako ne istih rezultata. Osnovno je poznavanje tih modela. Potrebno je, kao što se uostalom ističe u samim preambulama prikazanih uredaba, da parovi koji imaju prekogranično obilježje odgovorno uživaju (veliku) slobodu koja im je prepuštena, odnosno da njihovi izbori budu informirani. *Ergo*, potrebna je (veća) informiranost subjekata, a profesionalci koji bi trebali pratiti parove u izboru režima prvi bi morali poznavati preko komparacije različite pravne sustave.

Europeizacija prava ne može biti samo proces „kopiraj i zalijepi“. Treba uzeti u obzir specifičnosti, a i puno šire društveni kontekst u kojem djeluje određeni pravni model. Štoviše, nestanak različitosti bez odgovarajućega prirodnog razvoja određenih pravnih rješenja zapravo dovodi do gubitka pravne tradicije kojim bi se došlo do polovičnog uređenja određenih pravnih pitanja, odnosno do opasnosti neadekvatna pojednostavnjenja u uređenju određenih pravnih pitanja.

Europeizirati pravo ne znači eliminirati vlastita postojeća rješenja s ciljem njihove zamjene nekim novijim: prisilno presađivanje, odnosno uvođenje novih modela dovelo bi do suprotna rezultata. Ne znači ni tumačiti različitosti u postmodernom smislu kao nepremostive.⁵⁵

Znači prepoznavanje nova oblika „prirodne konvergencije“ koju nazivamo europeizacijom, ali koja se zapravo ne razlikuje mnogo od prethodnih promjena koje su se događale u Europi i koje su utjecale na pravne sustave. Težnja bi trebala biti k što boljem uređenju obiteljskopravnih odnosa, u našem kontekstu onih imovinske prirode, imajući u vidu društvene promjene na koje se u posljednje vrijeme reflektira sloboda kretanja zbog koje je broj prekograničnih obitelji u kontinuiranu rastu. Rješenja moraju biti u skladu s vremenom. No, isto je toliko važno da pravna rješenja budu efikasna. To je moguće u konačnici samo ako ih se može asimilirati s pravnom tradicijom poretka u kojem se primjenjuju. Uvođenje nekog rješenja mimo shvaćanja njegove *ratio* sigurno ne doprinosi unaprjeđenju, pa ni europeizaciji prava.

⁵⁵ Postoje u poredbenom pravu različiti teorijski pristupi. Trenutačno se najviše pozornosti, bilo da se pozdravlja bilo da se kritizira, posvećuje postmodernoj teoriji. V. *Pintens* 2008, 93; *Jayme*, 183 *et seq.*; *Zaccaria* 1997, 367 *et seq.*

LITERATURA

1. Antokolskaia, M. (2006). *Harmonisation of Family Law in Europe: A Historical Perspective*. Antwerpen-Oxford.
2. Belaj, V. (2002). Bračna stečevina po Obiteljskom zakonu. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 23 (1), 179-200.
3. Belaj, V. (2005). Stjecanje imovine (vlasništva) u bračnoj i izvanbračnoj zajednici. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 26 (1), 339-365.
4. Benacchio, G.A.; Winkler, S. (2013). *The Europeanisation of Law: Imposition or Natural Development of Legal Models? u: Legal Culture in Transition: Supranational and International Law Before National Courts*. Bodiroga-Vukobrat, N.; Sander, G.G.; Rodin, S.; (eds.). Logos Verlag Berlin, Berlin. 61-73.
5. Boele-Woelki, K. i dr. (2013). *Principles of European Family Law regarding Property Relations between Spouses*. Intersentia.
6. Boele-Woelki, K. (2014). Obiteljsko pravo u Europi: prošlost, sadašnjost, budućnost. u: *Obitelj i djeca: europska očekivanja i nacionalna stvarnost*. Pravni fakultet u Rijeci. Hrvatska udruga za poredbeno pravo. Rijeka. 17-28.
7. Boele-Woelki, K. (2014a). *Why and How to Accommodate an Optional European Family Law*, u: *Festschrift für Dieter Martiny zum 70. Geburtstag*. Tübingen. Mohr Siebeck. 27-39.
8. Boele-Woelki, K.; Jänterä-Jareborg, M. (2011). Initial results of the work of the CEFL in the field of property relations between spouses. u: Boele-Woelki, K. i dr. (ur.), *The Future of Family property in Europe*. Intersentia. Cambridge - Antwerp - Portland. 47-62.
9. Bruno, P. (2018). *Le controversie familiari nell'Unione Europea. Regole, fattispecie, risposte*. Giuffrè. Milano.
10. Carbonnier, J., (1993). *La famille*. PUF. Paris.
11. Cubeddu Wiedemann, M. G.; Henrich, D. (2014). *The Optional Matrimonial Property Regime. The Franco-German Community of Accrued Gains*. Cubeddu Wiedemann, M. G. (ur.). Intersentia. Cambridge, Antwerp, Portland. 3-16.
<https://doi.org/10.1017/9781780684871>
12. Cubeddu, M. G. (2008). I contributi al diritto europeo della famiglia. u: *Introduzione al diritto della famiglia in Europa*. Patti, S.; Cubeddu, M.G., (ur.), Giuffrè, Milano. 11-19.
13. Cubeddu, M. G. (2008a). *Modelli uniformi di regime patrimoniale convenzionale*. u: *Introduzione al diritto della famiglia in Europa*. Patti, S.; Cubeddu, M.G., (ur.), Giuffrè, Milano. 255-267.
14. Čulo, A.; Radina, A. (2011). Valjanost bračnog ugovora. u: Rešetar, B.; Župan, M. *Imovinskopravni aspekti razvoda braka - hrvatski, europski i međunarodni kontekst*. Pravni fakultet u Osijeku. Osijek. 139-163.
15. Čulo, A.; Šimović, I. (2009). Registar bračnih ugovora kao doprinos sigurnosti u pravnom prometu. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 59 (5), 1029-1068.

16. Dethloff, N. (2011). Contracting in family law: a European perspective. u: Boele-Woelki i dr. (ur.). *The Future of Family property in Europe*. Intersentia. Cambridge - Antwerp - Portland, 63-94.
17. Dutta, A.; Weber, J. (2017). *Die Europäischen Güterrechtsverordnungen*. Beck.
18. Henrich, D. (2003). Sul futuro del regime patrimoniale in Europa. u: *Annuario di diritto tedesco 2002*. Patti, s. (ur.), Milano. 29 et seq.
19. Henrich, D. (2010). Entwicklungen des Familienrechts in Ost un West. *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht: FamRZ*, 57 (5), 333-338.
20. Hrabar, D. (2002). Status imovine bračnih drugova - neka pitanja i dvojbe. *Pravo u gospodarstvu*, 41 (6), 43-62.
21. Hrabar, D., (2010). Izvanbračna zajednica - neka otvorena pitanja. *Hrvatska pravna revija*, 10 (2), 41-48.
22. Ioriatti, E. (2006). E' auspicabile l'armonizzazione del diritto di famiglia? u: *La famiglia senza frontiere*, Pascuzzi, G., (ur.), Università degli studi di Trento, Trento. 169-191.
23. Ivančić-Kačer, B.; Klasiček, D. (2008). Bračni ugovor - neka otvorena pitanja, u: Hrabar, D. (ur.) *Odabrane teme iz građanskog i obiteljskog prava*. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 1-30.
24. Jayme, E. (1997). Osservazioni per una teoria postmoderna della comparazione giuridica. *Rivista di diritto civile*, 43 (1), 813-829.
25. Korać Graovac, A. (2007). Imovinski odnosi. U: Alinčić, M., i dr. *Obiteljsko pravo*. 3. izd. Narodne novine. Zagreb. 495-533.
26. Kovaček Stanić, G. (2002). *Upredno porodično pravo*. Univerzitet u Novom Sadu. Novi Sad.
27. Lagarde, P. (2016). Règlements 2016/1103 et 1104 du 24 juin 2016 sur les régimes matrimoniaux et sur le régime patrimonial des partenariats enregistrés. *Rivista di diritto internazionale privato e processuale*, 52 (3), 676-686.
28. Lowe, N. (2014). Marital property Agreements. In: *Family Law and Culture in Europe*. Boele-Woelki, K.; Dethloff, N.; Gephart, W. (ur.). Intersentia. Cambridge - Antwerp - Portland, 13-24.
<https://doi.org/10.1017/9781780685274.003>
29. Lucić, N. (2015). Dokazivanje izvanbračne zajednice - odgovori na neujednačeno zakonodavstvo i sudsku praksu. *Pravni vjesnik*, 31 (3-4), 101-132.
30. Majstorović, I. (2005). Bračni ugovor: novina hrvatskog obiteljskog prava. *Pravni fakultet u Zagrebu*. Zagreb.
31. Majstorović, I. (2011). Razvod braka u hrvatskome pravu i Načelima Komisije za europsko obiteljsko pravo. u: *Imovinskopravni aspekti razvoda braka - hrvatski, europski i međunarodni kontekst*. Rešetar, B.; Župan, M., (ur.), Pravni fakultet u Osijeku. Osijek. 381-401.
32. Martiny, D. (2012). The effects of marital property agreements in respect of third parties. u: *Confronting the Frontiers of Family and Succession Law: Liber amicorum Walter Pintens*. Verbeke, A.; Scherpe, J. M.; Declerck, C.; Helms, T.; Senaeve, P. (eds.). Intersentia. Anwerp. 903-928.

33. Novak, B. (2017). Družinsko pravo. Drugo izdanje. Uradni list RS. Ljubljana.
34. Patti, S. (2007). Note sulla formazione del diritto europeo della famiglia. u: Un nuovo diritto di famiglia europeo. Andrini, M.C., (ur.). Cedam. Padova. 159-171.
35. Patti, S. (2008). I regimi patrimoniali tra legge e contratto. u: Introduzione al diritto della famiglia in Europa. Patti, S.; Cubeddu, M.G. (ur.). Giuffrè. Milano. 191-221.
36. Pintens, W. (2008). La famiglia e il diritto in Europa: Sviluppi e prospettive. u: Introduzione al diritto della famiglia in Europa, Patti, S.; Cubeddu, M.G. (ur.). Giuffrè. Milano. 89-109.
37. Pintens, W. (2011). Matrimonial property Law in Europe. u: Boele-Woelki i dr. (ur.). The Future of Family property in Europe. Intersentia. Cambridge - Antwerp - Portland. 17-46.
38. Prokop, A. (1959). Komentar Osnovnom zakonu o braku. Sv. I. Zagreb.
39. Ruggeri, L.; Winkler, S. (2019). Neka pitanja o imovinskim odnosima bračnih drugova u hrvatskom i talijanskom obiteljskom pravu. Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci, 40 (1) (u postupku objavljivanja).
40. Scherpe, J. (2016). The financial consequences of divorce in a European perspective. U: European Family Law. Vol. III. Scherpe, J. M. (ur.). Edward Elgar publishing, Cheltenham UK, Northampton, MA, USA, 146-208.
<https://doi.org/10.4337/9781785363054.00014>
41. Šimović, I., (2015). Pravno uređenje obiteljskog doma u hrvatskom obiteljskom pravu - prijepori i dvojbe. Hrvatska pravna revija, 15 (2), 33-45.
42. Winkler, S. (2011). Usporedba Načela Komisije za europsko obiteljsko pravo o uzdržavanju bivših bračnih drugova s hrvatskim obiteljskopравnim rješenjima, u: Imovinskopravni aspekti razvoda braka - hrvatski, europski i međunarodni kontekst. Rešetar, B.; Župan, M. (ur.). Pravni fakultet u Osijeku. Osijek. 403-428.
43. Winkler, S. (2017). In: Il diritto di famiglia, Temi e Istituti di Diritto Privato dell'Unione Europea. Benacchio, G. A.; Casucci, F. (ur.). Giappichelli, Torino. 293-316.
44. Zaccaria, A. (1997). Il diritto privato europeo nell'epoca del postmoderno. Rivista di diritto civile. 43 (1), 367-383.

*

Ustav Republike Hrvatske, NN, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

Ugovor o funkcioniranju Europske unije (pročišćena inačica), SL C 202, 7. 6. 2016.

Uredba Vijeća (EU) 2016/1103 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjero-davnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima bračnoimovinskih režima, SL L 183, 8. 7. 2016.

Uredba Vijeća (EU) 2016/1104 o provedbi pojačane suradnje u području nadležnosti, mjero-davnog prava te priznavanja i izvršenja odluka u stvarima imovinskih posljedica registri-ranih partnerstava, SL L 183, 8. 7. 2016.

Obiteljski zakon, NN, br. 103/15.

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, NN, br. 92/14.

Obiteljski zakon, NN, br. 75/14, 83/14, 05/15.

Obiteljski zakon, NN, br. 116/03, 17/04, 136/04, 107/07, 57/11, 61/11, 25/13, 05/15.

Zakon o istospolnim zajednicama, NN, br. 116/03.

Obiteljski zakon, NN, br. 162/98.

Zakon o braku i porodičnim odnosima, NN, br. 11/78, 27/78, 45/89 i 59/90.

Osnovni zakon o braku, Službeni list FNRJ, br. 29/46.

*

Principles of European Family Law Regarding Property Relations between Spouses. www.ceflonline.net (15. 1. 2019.).

Summary

FAMILY PROPERTY RELATIONS: NATIONAL LEGAL SOLUTIONS AND EUROPEAN TRENDS

The legal regulation of patrimonial relations in the family differs from one European legal system to another. The first part of the paper will be dedicated to the analysis of the patrimonial relations in the marriage, in the de facto cohabitations and in the same-sex registered partnerships in the Croatian family law in order to define the legal framework. The paper will go on to deal with the question of whether the national family law has been influenced by some legal solutions from other legal systems or by sources of soft law such as the Principles of European Family Law regarding Property Relations between Spouses.

The second part of the paper will deal with the possible impact of the EU secondary legislation on the national family law after the entry into force of the Council Regulation (EU) 2016/1103 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes and the Council Regulation (EU) 2016/1104 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of the property consequences of registered partnerships. Finally, the author will offer some concluding remarks regarding the comparison between national legal solutions and the European trends in the field of property relations in family law.

Key words: family law; property relations; spouses; de facto cohabitants; same-sex partners; Council Regulation (EU) 2016/1103; Council Regulation (EU) 2016/1104.

